

Сільвейстр А.М.

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізики і методики навчання фізики, астрономії

Коломієць К.О.

студентка ступеню вищої освіти магістр

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Особливості розвитку пізнавального інтересу молодших школярів

Пізнавальний інтерес мимовільно не виникає із потреб, а спеціально формується і розвивається навчальним закладом. Починаючи ще з початкової школи, необхідно розв'язувати проблему формування пізнавального інтересу. Згідно із сучасними поглядами науковців саме в цей період проявляються задатки і здібності дитини, формуються його моральні переконання і потреби у певних видах діяльності.

Сформованість у молодшого школяра пізнавального інтересу веде до виникнення внутрішньої мети діяльності самого учня, перетворюючи його в активний суб'єкт навчальної діяльності. Тоді час, проведений учнем на уроці, стає не підготовкою до життя, а власне життям, осмисленим і значимим для самого учня.

У психолого-педагогічній літературі інтереси молодших школярів характеризуються, як інтереси з сильно вираженим емоційним відношенням, що особливо яскраво, ефективно розкрито у змісті знань. Інтерес до вражаючих фактів, до опису явищ природи, подій суспільного життя (історія), спостереження за допомогою вчителя над словом, інтерес до перетворення мовних форм дозволяє говорити про багатосторонні інтереси молодших школярів. У той же час практичні дії з рослинами, тваринами за межами уроків розширюють сферу їх інтересів до навколишнього світу і заставляють поступово вдивлятися в причини спостережуваних явищ. Цьому, звичайно,

сприяють телепередачі, Інтернет та інші інформаційні форми та засоби, до яких долучені учні молодших класів. Збагачення світогляду молодших школярів за межами навчання вносить у їх інтереси значні зміни і виводить за межі навчальних програм на шлях пізнання і життя [1, с. 54].

Як зазначає О. Савченко [8, с. 137], що серед пізнавальних мотивів керованим і найзначнішим є пізнавальний інтерес, який виникає і зміцнюється лише в ситуації пошуку нових знань, інтелектуальної напруги, самостійної діяльності. Тому, якщо перед учнями ставляться лише готові цілі, а знання лише повідомляються і закріплюються, активність згортається, інтерес згасає. Для підтримки пізнавальних інтересів надзвичайно важливо стимулювати емоції, інтелектуальні почуття. Їх потужним джерелом є емоційність навчального змісту.

Н. Бібік [2] наголошує, що важливою є роль інтересу у встановленні особистості школяра. Оскільки дитина реалізує свій інтерес (мету, вибір) у процесі провідної діяльності, найсильнішим її мотивом слід вважати пізнавальний інтерес, який активно взаємодіє з системою ціннісних орієнтацій, смыслом, цілями, результатами діяльності, відображає найістотніші сторони особистості (інтелект, волю, почуття). За певних умов пізнавальний інтерес стає засобом живого, захоплюючого навчання, зумовлює інтенсивний і зосереджений перебіг пізнавальної діяльності, переростає в стійку рису характеру.

На думку О. Харитин [9], коли учень зацікавиться матеріалом, у нього виникне бажання дізнатися більше. Ефективне навчання неможливе без пошуку шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів. Адже молодші школярі повинні не тільки засвоїти певну суму знань, а й навчитися спостерігати, порівнювати, виявляти взаємозв'язок між поняттями, міркувати, а досягти цього можливо лише засобами, що активізують пізнавальну діяльність. До них належать дидактичні ігри, різні види позакласних занять, ігрові ситуації, цікавинки, завдання з логічним навантаженням, завдання проблемно-пошукового характеру, нестандартні завдання (завдання на

складання казок, віршів, вправ і задач).

Окрім того, розвитку пізнавальних інтересів у початкових класах має приділятися особлива увага ще й тому, що саме в цих класах формуються основні інтелектуальні вміння, необхідні для оволодіння курсом загальноосвітньої школи, закладається основа для дальшого успішного оволодіння знаннями.

Умовою успіху в розвитку пізнавального інтересу є висока пізнавальна активність учнів. Ефективне засвоєння знань передбачає таку організацію пізнавальної діяльності учнів, за якої навчальний матеріал стає предметом активних розумових і практичних дій кожного учня. Пошуки методів навчання, що активізували б вплив на процес навчання, призводить до підвищення актуальності розвивальних і проблемних методів, самостійної роботи, творчих завдань. При цьому психологічно обґрунтований вигляд має така організація уроку, за якої учні вчаться не з примусу, але з бажанням і за внутрішніми потребами [4; 5].

Стійкий пізнавальний інтерес [7] - це захопленість людини, потреба до поглиблення і творчого застосування знань. Якщо цей інтерес є у школяра, то він навчається не заради оцінок або похвали, нагород і заохочень, а тому, що він захоплений навчанням, що він прагне до вдосконалення своєї особистості, що він просто не може поступати по-іншому. Глибокий інтерес виникає і розвивається не відразу. Для його виникнення і розвитку необхідна система освіти і самоосвіти, виховання і самовиховання, а не тільки пошуки коротко часових засобів взаємодії, що збуджують і підтримують цікавість і зацікавленість учнів на уроці.

Т. Костаєва [6, с. 14] у якості основних показників стійкого навчально-пізнавального інтересу школярів виділяє наступні характеристики: мотиваційна вираженість, пізнавальна активність, ситуативна незалежність і продуктивна діяльність такого інтересу.

Як зазначає Л. Божович, що спеціальне вивчення процесу формування пізнавальних інтересів, дозволило виявити їх специфіку на різних етапах

вікового розвитку школярів. На початку навчання пізнавальні інтереси дітей ще досить нестійкі. Для них характерна відома ситуативність: діти з цікавістю можуть слухати розповідь вчителя, але цей інтерес зникає разом з його закінченням. Такого змісту інтереси можна характеризувати як епізодичні [3, с. 26]. Як показують дослідження, в середньому шкільному віці і широкі соціальні мотиви, і навчальні інтереси набувають іншого характеру [3, с. 26].

Вартим уваги, на наш погляд, є думка [4; 5], що традиційні уроки дають молодшому школяреві змогу активно діяти всього кілька хвилин протягом навчального дня, наприклад, він біля дошки. Лівову частку іншого часу учень у кращому випадку слухає вчителя, а частіше просто очікує перерви. Пасивність неминуче спричиняє втрату інтересу до предмету і до навчання загалом, енергія знаходить вихід у порушеннях дисципліни тощо.

Аналіз педагогічної теорії та практики дозволяє О. Харитин [9] виділити такі умови формування пізнавальних інтересів: розуміння учнем змісту і значення навчального матеріалу; новизну у змісті вивченого матеріалу; емоційну насиченість навчання; використання оптимальної системи тренувальних, творчих, пізнавальних та інших завдань; практичну спрямованість матеріалу; самостійність дітей у їхній діяльності; високу ефективність кожного уроку; глибоке знання вчителем предмета, інтерес до нього, вміння зацікавити ним учнів.

Серед способів формування пізнавального інтересу П. Щербань [10, с. 45] виділяє: актуальність і новизну змісту; зацікавленість; емоційність; розкриття важливості знань; проблемність; порівняння і аналогії; навчальні дискусії; використання творів мистецтва і літератури; пізнавальні ігри; ефект парадоксальності; застосування комп'ютерів.

З аналізу використаних джерел можна стверджувати, що пізнавальні інтереси молодших школярів проявляються у різній формі. Виникнення і розвиток пізнавального інтересу у молодших школярів традиційно пов'язують з ігровими і емоційними прийомами організації занять, доданням цікавості матеріалу, який підлягає засвоєнню. Тобто, молодших школярів, як правило,

цікавлять уроки з ігровими моментами та перевагою емоційного матеріалу.

Анотація. Розглядаються особливості розвитку пізнавального інтересу молодших школярів. З'ясовано, що пізнавальні інтереси молодших школярів проявляються у різній формі. Виникнення і розвиток пізнавального інтересу у молодших школярів традиційно пов'язують з ігровими і емоційними прийомами організації занять, доданням цікавості матеріалу, який підлягає засвоєнню. Тобто, молодших школярів, як правило, цікавлять уроки з ігровими моментами та перевагою емоційного матеріалу.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, молодші школярі, способи формування пізнавального інтересу, уроки, методи навчання, засвоєння знань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Актуальные вопросы формирования интереса в обучении: Учеб. пособие для слушателей ФПК директоров общеобразоват. шк. и в качестве учеб. пособия по спецкурсу для студентов пед. ин-тов / Г.И. Щукина, В.Н. Линник, А.С. Роботова и др.; Под ред. Г.И. Щукиной. – М.: Просвещение, 1984. – 176 с.

2. Бібік Н.М. Пізнавальний інтерес як умова суб'єктності навчання молодших школярів / Н.М. Бібік. // Педагогічний дискурс. – 2011. – Вип. 10. – С. 53-56.

3. Божович Л.И. Проблемы развития мотивационной сферы ребенка // Изучение мотивации поведения детей и подростков / Под ред. Л.И. Божович, Л.В. Благоннадежиной.- М., 1972. – 352 с. (С. 7-44).

4. Галкін С. Г. Активізація навчально-виховної діяльності учнів як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу // Управління школою. – 2004. – Січень №3 (51). – с. 12-15.

5. Дудник Н. Організація пізнавальної діяльності учнів // Завуч. – 2005. – Жовт. (№30). – с.4-30.

6. Костаева Т.В. Формирование устойчивого учебно-познавательного интереса школьников в процессе их профессионально-личностного самоопределения: автореф. дис. на соискание науч. степени доктора пед. наук : 13.00.01 / Татьяна Васильевна Костаева. – Саратов, 2006. – 21 с.

7. Роменская Л.П. Развитие познавательного интереса / Л.П. Роменская // Управління школою. – 2005. – Лютий (№4). – с. 18-19.
8. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О.Я. Савченко. – К.: Генеза, 2002. – 368 с.
9. Харитин О. Розвиток пізнавальних інтересів учнів. Активізація розумової діяльності // Початкова освіта. – 2001. - №15.
10. Щербань П.М. Прикладна педагогіка: Навч.-метод. посіб. / П.М. Щербань. – К.: Вища школа, 2002. – 215 с.